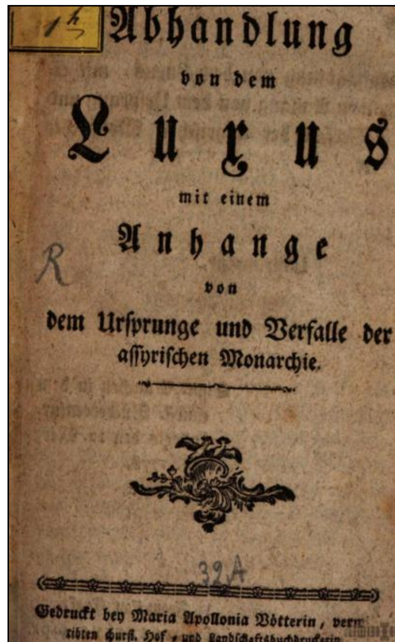

Abhandlung
von dem
Luxus
mit einem
Anhange
von
dem Ursprunge und Verfalle der
assyrischen Monarchie.

Gedruckt bey Maria Apollonia Vötterin, verw-
tibten Churfl. Hof- und Landschaftsbuchdruckerin.

FRANZ XAV. GRAF

ABHANDLUNG VON DEM LUXUS MIT EINEM ANHANGE VON DEM URSPRUNGE UND VERFALLE DER ASSYRISCHEN MONARCHIE

VERHANDELING OVER DE LUXE MET EEN AANHANGSEL OVER DE OORSPRONG EN HET VERVAL VAN DE ASSYRISCHE MONARCHIE

1 7 7 8

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

30 april 2022

INHOUD

BRON

München, 1778

https://www.zvdd.de/dms/load/met/?PPN=urn%3Anbn%3Ade%3Abvb%3A12-bsb10768031-3

https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10768031?page=,1

Bayerische Staatsbibliothek, München

VOORWOORD VAN DE VERTALER

De tekst is vrij statisch, want heel veel zinnen worden op dezelfde wijze opgebouwd, en feitelijk vervalt de auteur op een mantra-achtige wijze op veel plekken in herhaling.

Het aanhangsel over de Assyrische monarchie is nogal merkwaardig. Waarom heeft die in dit verband aandacht gekregen, terwijl daarnaast ook talloze andere monarchieën genoemd hadden kunnen worden?

Terwijl de hoofdtekst over de staten en de burgers en hun inkomen en vermogen gaat, begint het Aanhangsel ineens als een godsdienstige beschouwing. Het betoog eindigt ook abrupt, zonder een alomvattende conclusie of vooruitblik.

De tekst spreekt over enkele plekken over 'bestreiten', dus 'bestrijden'. Gezien de context, is vertaald met 'financieren', dus de kosten bestrijden.

Omwille van de duidelijkheid, is in deze vertaling ieder hoofdstuk begonnen op een nieuwe pagina.

Ruud Muschter

TITELHERHALING

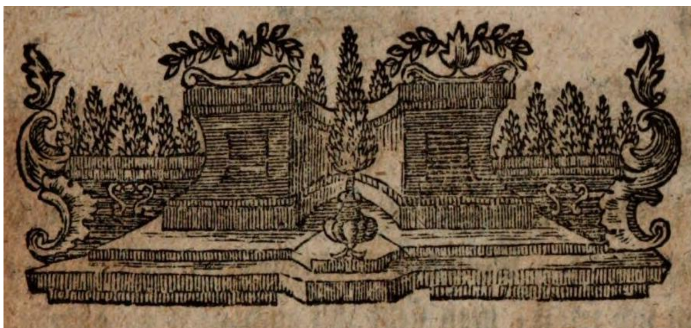
Verhandeling over de overdaad met een aanhangsel over de oorsprong en het verval van de Assyrische monarchie, et cetera.

Imprimatur.

Getekend te München in het kerkelijk Boekencensuurcollege, de 12e maart in het jaar 1778.

Franz Xav. Graf
secretaris mpr.

DE TEKST

§ I.

Hoe de luxe een staat binnensluipt en hoe moeilijk hij er daarna uit kan worden verdreven.

Luxe wordt al datgene genoemd, wat de mens slechts dan aanwendt, wanneer hij veel te gemakkelijk, te aangenaam en te prachtig wil leven. Hij[1] behoort niet tot de menselijke behoeften en hij omvat niets van al datgene wat de mens nodig kan hebben. Hij bevat echter al datgene wat de mens vleit. Daardoor komt het, dat de luxe zo gemakkelijk in een staat binnensluipt en zo gezwind alle huizen en gezinnen aansteekt. Hij verwent de zintuigen van de mens zozeer, dat alle eenvoud hem tot walgens toe tegenstaat, en hij neemt die zozeer in, dat zonder deze voor hem niets meer fraai en stimulerend is. Men heeft hem derhalve niet slechts gaarne zelf, doch ziet die ook gaarne bij anderen. Hij[2] wordt bij dat gezelschap alles wat het beleeft en amuseert. Hij gewint een algemeen aanzien en wordt uiteindelijk zelfs tot een behoefte. Zonder hem kan dan geen erepositie en geen ander aanzien meer bestaan. Men heeft het

[1] Lees: 'de luxe'.
[2] Het gaat hier nog steeds om de luxe.

nodig dat men alle soorten van zijn opsmuk maakt, wanneer men in deze of gene stand fatsoenlijk wil leven. Hij drukt deugd, verdienste en wetenschap en alles achter zich. Niets kan meer zonder hem bestaan.

Hoe wil men de luxe, wanneer die eenmaal zozeer in een staat de overhand heeft genomen, daarna daaruit verdrijven? Zelfs hij die hem niet bemint, of niet vermag, is gedwongen om opsmuk de maken om niet veracht te zijn. De mens moet fatsoenlijk leven, en om fatsoenlijk te leven, moet hij zo leven als de maatschappij waarin hij zich bevindt, het van hem eist. Altijd moet dus vooraf een gans vooroordeel uit de weg geruimd, en de smaak van een gans volk vooraf omgekeerd worden, voordat verordeningen tegen de luxe kunnen werken. Hij ging ondanks de Romeinen en vele andere andere volkswetten in hun staten binnen en koesterde die. Hij is een veroveraar, die nog door geen volk ter wereld is weerstaan.

§ II.

Voordelen van een staat bij de luxe.

De ganse stevigheid van de band der maatschappij bestaat er slechts uit, dat een mens steeds de andere nodig heeft, en zonder zichzelf van duizend voordelen te beroven niet uit de maatschappij kan treden. De mensen verenigen zich dan steeds meer en steeds nauwer, wanneer zij elkander steeds meer nodig hebben. De staatsmaatschappij zal dus van dag tot dag meer toenemen en steviger verbonden worden, hoe meer de wederzijdse behoeften der burgers onderling van dag tot dag groeien. De luxe, die het verlangen van de mens alle dagen naar nieuwe en verdere onderwerpen voert, brengt alle dagen nieuwe behoeften tevoorschijn en maakt de mensen daarom in de maatschappij alle dagen steeds meer noodzakelijk voor elkander en onontbeerlijk. Zonder de luxe zouden veel mensen arm en onvermogend zijn, terwijl dan de rijken hun arbeid niet nodig zouden hebben. Europa verzorgt nu, sinds het dikwijls Indische en West-Indische waren verwerkt, een flink deel der mensen meer dan voorheen. De feodale regering, waar de mens die niet van adel was en eigen goederen had, nergens anders brood vond dan in de oorlog en in de slavernij, viel gaandeweg uiteen zodra de luxe de adel, die zich tot dan toe met zijn schatten in vestingen en burchten opgesloten hield, dwong om die uit te geven en daarvan iets aan een deel der mensen te laten toekomen die daarvoor aan zijn nieuwe behoeften te hulp kwamen. De Hanzesteden die de waren van de Genuezen en Venetianen naar het noorden vervoerden, kwamen nu tot het grote aanzien dat zij hadden, en waren buiten de geestelijkheid en de adel de eerste vrije lieden die er tot dan in Europa geweest waren. Zij maakten de aanvang, en spoedig daarna moest de adel een hoeveelheid mensen die voorheen als slaven zuiver van zijn genade leefden, thans tot vrije mensen verklaren en aan hun het land dat zij tot dan toe slechts als slaven cultiveerden, op

een bepaalde wijze van vrijstift en dergelijke overlaten, opdat industrie en dientengevolge de wetenschappen, kunsten en handel vooruit werden geholpen, waarvan de adel de waarde pas door de luxe leerde kennen. Zelfs het wilde vuistrecht verdween eindelijk, aangezien de luxe de hardheid van het menselijk hart weker maakte, en in plaats van wraak en bloed van medeburgers de aantrekkelijkheden van het leven de algemene smaak verwierven. Kortom, zodra Europa de luxe van het oosten leerde kennen, kreeg het ganse maatschappelijke leven in dit werelddeel een andere gedaante. Met name werd de adel gezelliger en menselijker, die voordien alle gezelschap schuwde en zonder degen het huis niet uitging. Het ganse geluk van dit werelddeel, dat in de toekomst alle andere in wetenschappen en kunsten overtrof, grondvestte zich door de aanvang van de luxe. Tot zover over de voordelen van een staat bij de luxe. Men weet toch al, dat de handel en manufacturen en al datgene wat zovele duizenden brood verschaft, slechts in staten waar luxe is, het meeste bloeien.

§ III.

Welke staten bij de luxe gevaar lopen.

Een gezin dat, boven datgene wat het voor nooddruft nodig heeft, nog een onnodige opsmuk wil maken, moet ook om dat te doen een onnodig inkomen hebben en een groter inkomen dan het voor zijn nooddruft nodig heeft. Ik vergelijk hier de staat met zulk een gezin. Een staat moet van zijn land of van zijn grond leven, zoals een gezin moet leven van het landgoed dat het bezit. Een staat en zulk een gezin zijn dus niet verder van elkander verschillend dan dat het een kleine huishouding is, en een zo grote huishouding als de staat is.[3] Alles wat de staat ontvangt en waarvan iedere burger daarin leeft, komt van de grond en het land dat het omvat. Dus alles wat de staat uitgeeft en wat zijn burgers met elkander verbruiken, moet passend zijn bij de inkomsten en de opbrengsten van zijn land. Weliswaar verzorgt een staat dikwijls meerdere burgers dan zijn land qua natuur in staat is te verzorgen. Dat geschiedt echter door kunst, die vooral een voordelige toestand vooronderstelt: een deel van de staatshuishouding waarmee ik mij in deze verhandeling niet kan inlaten. Ik spreek er hier niet over, hoever een staat zich op kunstmatige wijze een vermogen en een rijkdom kan verschaffen. Ik spreek over staten die verder geen ander voordeel dan zuiver en alleen de inkomsten van hun land hebben. Ik spreek dus slechts over de ongekunstelde inkomsten van een staat die hij alle slechts uit zijn land verwerft. Over dezen zeg ik, dat voor hen de uitgaven aangemeten moeten zijn wanneer de staatshuishouding goed is, en niet met schade en gevaar gevoerd moet worden.

Hier spreek ik dus over de uitgaven in de staatshuishouding, en wel in deze paragraaf slechts alleen over de eerste en grootste uitgave, of veelmeer over de opsmuk in een staat, die

[3] Onduidelijk. Bedoeld zal zijn, dat het gezin een kleine, en de staat een grote huishouding is.

op de verzorging van alle burgers gaat.[4] Ik spreek bij deze opsmuk over de luxe. Ik herhaal hier, dat de luxe niet tot de menselijke behoeften behoort; dat al zijn opsmuk louter overvloed en onnodig is, en dat derhalve ook om die te financieren de aarde, waarvan alle inkomsten van de ganse staat komt, boven de dagelijkse nooddruft nog iets overvloedigs moet opbrengen. Ik onderzoek dus vooral datgene, wat de aarde voor een staat ter verzorging van zijn burgers kan opbrengen, en hoe ver zijn opbrengsten toereikend zijn om er een luxe mee te financieren.

Aangezien de luxe zuiver een overvloedige en om te leven onnodige investering is, zo is het vooral nodig dat het land dat de luxe moet financieren, iets overvloedigs produceert, en iets wat voor de nooddruft bij de verzorging van alle burgers van de steeds nimmer nodig is. Dat is daarom een opbrengst van het gezin van zijn landgoed, waaruit het een dergelijke uitgave kan financieren.

Is de aarde goed en produceert die alles wat tot de luxe en overvloed behoort, dan is hij een kapitaal dat grote en meerdere renten draagt dan men nodig heeft om daarvan te leven. Een gezin dat meer ontvangt dan het ter financiering van de nodige kosten nodig heeft, kan zonder gevaar wel ook meer uitgeven. Dat kan ook een staat doen. Hij kan in luxe en in overvloed leven, wanneer zijn aarde meer dan voor de behoefte van het menselijk leven voortbrengt. Zulk een staat heeft voor het verzorgen van zijn burgers uit de aarde een inkomen en een vermogen in overvloed. Hij kan dus ook wel iets in overvloed verbruiken en verteren. Een soortgelijke situatie kent een staat die alle vereisten voor luxe als een overvloed van zijn landsproducten kan incasseren. Wanneer deze producten niet geheel datgene zijn waarmee hij luxe kan voeren, zijn ze toch net zo goed een overvloed van de opleveringen van zijn aarde, en zijn aarde brengt hem in een dusdanige mate te veel op als wanneer die hem alle vereisten voor de luxe zou opleveren. Elk van deze

[4] Onduidelijk.

twee staten heeft een vermogen dat hij voor het verzorgen van zijn burgers niet nodig heeft, en in elk kunnen dus ook de burgers wel een investering[5] maken die onnodig is. De luxe in een dergelijk land kost de staat niets anders dan een vermogen en inkomsten die voor de staat, wanneer die niet door de luxe opging, niettemin dood en zonder nut bleven liggen; een overvloed van producten van het land die men uit het land voortbrengt, zonder dat daarbij de staat het geringste gebrek aan dergelijke producten lijdt.

Deze twee alleen, namelijk opbrengsten van het land die tot de luxe dienen, of een andere overvloed van producten waarvoor men deze opbrengsten kan inruilen, zijn de voor de nodige verzorging van alle burgers overbodige inkomsten van een staat, waarvan hij de overvloedige uitgave voor de luxe kan financieren. Want van wat voor een ander vermogen dan van dat, wat van de overvloedige opbrengsten van zijn land komt, moet de staat deze overvloedige uitgave financieren? Zijn land, of zijn grond is het immers alleen, waarvan al zijn inkomsten stammen, en waarvan dus ook zijn ter financiering van de overvloedige uitgave van de luxe overvloedige inkomsten moet komen.

Gesteld dus, dat een land verder niets dan de nooddruft om te leven produceert. Een dergelijke staat heeft derhalve onbetwistbaar niet de overvloed[6] van de inkomsten die voor het financieren van de luxe als een overbodige[7] uitgave in de verzorging van zijn burgers nodig is. Deze staat heeft niets anders dan wat hij noodzakelijk voor het leven nodig heeft. Kan dus ook een dergelijke staat luxe voeren en overbodige uitgaven financieren? Men zegt, dat in een dergelijke staat derhalve slechts de rijken luxe voeren, en dat dezen die immers goed kunnen financieren. Wanneer de rijken voor de luxe een vermogen verbruiken; en dat, zoals ik hiervoor zei, de staat

[5] "Aufwand". Ook: 'verspilling'.
[6] Überflusz".
[7] überflüszigen".

niets heeft aan datgene wat een overbodigheid in de opbrengst van het land voor de verzorging van zijn burgers is; dan financieren zij hun luxe zonder schade voor de staat. Is dat echter niet het geval, dat loopt de staat bij de luxe die zij voeren het grootste gevaar. Onderzocht moet dus worden wat voor een vermogen de rijken van een staat aan luxe verbruikt, wanneer deze staat slechts de nooddruft opbrengt.

Er zijn in iedere staat rijken, want de goede voortgang van de industrie, waarvan het eigenlijke geluk van een staat afhangt, vereist dat de burgers van een land de opbrengsten ervan niet gelijkelijk genieten, en dat immer een groot deel van de burgers veel armer dan het andere is, opdat hij verlangt rijk te worden, en werkt. Het vermogen der rijken in een staat bestaat dus uit datgene wat de armen aan hun deel, waarin zij hen gelijk zouden zijn, te weinig hebben. De rijken hebben datgene wat zij meer hebben dan de armen, meestendeels door de voordelen die de staat aan verschillende standen van zijn burgers boven anderen gunde, en die hen daarom in staat stellen om van de opbrengsten van de aarde en voor het algemene vermogen van de staat meer dan anderen te verwerven. De rijken hebben dus zogezegd hun vermogen niet van zichzelf, doch hebben het van de staat die, om hen rijk te maken, het deel van het vermogen van zijn overige burgers afzwakte, en het hun verschafte. Het schijnt, dat de staat dit gedaan heeft om een aantal van zijn burgers met weinig onkosten te verzorgen, en hen - aangezien hij hen dwingt dat zij van de opbrengsten van de aarde slechts iets meer dan wat zij voor de hoogste nooddruft nodig hebben, kunnen verwerven - daardoor te verhinderen dat zij de jaarlijke inkomsten van de aarde er allemaal ineens doorheen jagen. Inderdaad is ook de overvloed die boven de hoogste nooddruft die een aantal burgers van de vruchten van hun arbeid enkel kunnen verwerven, nog overblijft en daarna vrijwel alles in de handen der rijken komt, niets anders dan een vermogen dat de staat zich boven de verzorging van zijn burgers bespaard heeft; een bijenvoorraad waardoor hij voor de toekomstige verzorging

van zijn burgers meer overheeft dan hij daartoe nodig heeft, en hij zich daardoor dus in alle gevallen van een tekort, voor de toekomstige verzorging van zijn burgers zeker stelt. Hij, de staat, wordt doordat hij deze overvloed in handen van de rijken geeft, die toch al genoeg hebben, zelf rijk, en deze rijken vormen voor hem een vermogen, waarop een groot deel van al datgene berust wat macht en krachten van de staat genoemd wordt. Een vermogen dat voor iedere burger die verlangt te verwerven, in de handen der rijken - opdat hij het net zo goed weer naar zich kan terugbrengen als het aan hem voordien onttrokken werd - bewaard wordt. Een vermogen dat er is om de ijver van de industrie en de handel in de staat op te monteren, hem te ondersteunen en te voeden, en de staat zowel als alle burgers voor toekomstige voorvallen zo veilig te stellen, dat ze in ieder ongeluksgeval wederom een bron hebben.

Dat is de aard van het vermogen van de rijken, die men in iedere staat aantreft, en dat is er de ware bestemming van. In iedere staat - of het land nu boven de nooddruft iets in overvloed voortbrengt of niet - is er een rijkdom die aan het deel van de armen onttrokken is geworden en het goed der rijken vermeerderd heeft. Dat is vervolgens slechts een vermogen dat de staat zich aan zijn mond bespaard en gespaard heeft. Zonder een dergelijk vermogen zou een staat die van zijn land slechts de nooddruft heeft, in het geheel geen rijkdom hebben. Men ziet daaraan, dat er tweeërlei rijkdommen van een staat zijn. De ene stamt van het land dat in overvloed produceert. En deze rijkdom bestaat uit het kapitaal en is een bron die niet uitgeput kan worden. De andere is slechts datgene wat de staat in de kunst van het verzorgen van zijn burgers heeft bewerkstelligd, en deze rijkdom is er in iedere staat. Hij is echter ook de enige rijkdom die een staat voor wie zijn land niets dan de nooddruft voortbrengt, kan hebben. Hij is niet zulk een rijkdom als de rijkdom die van de overvloed van de landopbrengsten komt, maar een rijkdom die de staat nimmer kan verbruiken, of waarbij hij op zijn minst van zijn rijkdom

niets verliest wanneer hij die verbruikt. Datgene is de ware rijkdom van de staat, wat de staat voor zijn steeds aanwezige nooddruft voor toekomstige gevallen gespaard heeft; zijn bijen-voorraad waarzonder, ook wanneer het land nog zo goed is, de staat toch arm is; want dat is de rijkdom die van de huishouding van de staat komt en aldus de enige ware rijkdom van de staat. Dat is het vermogen wat de staat door spaarzaamheid in de verzorging van zijn burgers gespaard heeft, zoals een goed huisvader dat doet, opdat hij wat in de hand heeft waarmee hij zijn bedrijf moge verbeteren, of in deze of gene verlieskwestie gedekt moge zijn. Het is het vermogen waarmee de rijken degenen die slechter af zijn, in het geval dat zij in hun bedrijf verongelukken, weer overeind kunnen helpen, hetgeen de staat door de voordelen die hij voor hen inruimde, in de handen der rijken heeft overgegeven, opdat zij in overvloed zullen hebben, en opdat de andere burgers aan deze overvloed die zij hebben, steeds iets zien wat zij kunnen gewinnen, opdat de industrie, die het nodigst is voor de inkomsten van de staat, steeds meer gestimuleerd wordt; opdat de armen die door de staat arm zijn gemaakt opdat zij steeds voortgaan met werken, immer een rijkdom zien waarnaar zij kunnen streven; en opdat de rijken de industriële stand - als de stand waarvoor de staat zijn deel heeft afgetrokken om hen rijk te maken - in geval van een algemeen landsongeluk weer overeind konden helpen, en de ijver der industrie weer opmonteren.

Men ziet wel welk een onderscheid er tussen de verschillende inkomsten van een staat zijn, waarmee hij de verzorging van zijn burgers en derhalve ook van de luxe ervan moet financieren. Men ziet hoe weinig een staat eraan gelegen is, wanneer de overvloed die een land produceert, aan luxe verspild wordt; hoeveel het echter ook een staat eraan gelegen is dat hetgeen hij aan de mond van een groot deel van zijn burgers bespaard heeft, datgene wat het is, namelijk zijn bijenvoorraad, blijft, en derhalve nimmer uit het land van de staat, uit zijn hand komt. Men ziet, welke rijke van een staat de luxe zonder schade

daarvan voert, en die hem niet anders dan tot het verderf ervan voert.

De rijken die de luxe voeren van datgene wat het land nog boven de verzorging van de burgers - dat wil zeggen, boven al datgene wat zij nodig hebben en kunnen gebruiken - voortbrengt en daarom in overvloed voortbrengt, verbruiken[8] een vermogen dat voor de staat ter verzorging van zijn burgers geen nut heeft; derhalve een vermogen dat de staat in de huishouding betreffende de verzorging van zijn burgers niet gespaard heeft, doch die het land daarvoor alle jaren boven hetgeen het voor de verzorging van zijn burgers nodig heeft, oplevert; een vermogen waarzonder de staat in zijn huishouden toch steeds rijk blijft en nimmer iets verliest. Deze rijken echter, die door de luxe de bijenvoorraad of het vermogen verteren dat de staat - door zijn huishouding van de nooddruft die zijn land hem voor de verzorging van zijn burgers voortbrengt, en van datgene wat hij voor enkele van zijn burgers aan hun verzorging afbrak - gespaard heeft, drijven de luxe tot schade van de staatshuishouding. Zij verdoen een vermogen waaruit de rijkdom en de krachten van de staat bestaan; niet een vermogen dat als de overvloed van de landopbrengst zich nimmer laat verdoen, en alle jaren het aanzienlijke blijft, doch een vermogen dat zich verdoet en bij de staat in eeuwigheid nimmer binnenkomt.

Moet dus de staat er niet een bijzonder oogmerk mee hebben, dat de rijken hun vermogen goed beheren? Wat verliest de staat wanneer een rijke al zijn vermogen verbruikt? Het komt erop aan hoe hij dit vermogen verbruikt heeft. Heeft hij alles aan inlandse producten opgeofferd, aan doek, spijzen en dranken, et cetera, et cetera, dat in het land wordt geproduceerd? Heeft hij zijn vermogen louter opgeofferd aan behoeften die de burgers van het land hem zonder hulp van buitenlanders kunnen verschaffen? Goed, dan blijft zijn geld immer nog een vermogen van de staat, slechts met dit onderscheid dat het in andere handen en onder ander beheer is gekomen. Wat maakt het uit of

[8] "vertun", letterlijk 'verdoen'. Ook 'verspillen'.

de koopmans- of een andere stand van het land de vermogendste stand is? Wanneer maar de bijenvoorraad, het vermogen waarzonder voor geen enkele burger meer iets te verwerven is, het huishoudgeld, steeds in staatshanden blijft.

Wanneer nu echter de staat zonder zijn huishoudgeld op te offeren, geen luxe vermag; wanneer zijn land niets anders dan de nooddruft opbrengt, en wanneer de rijke zijn vermogen aan producten van een ander land uitgeeft? Blijft dit vermogen daarna nog het vermogen van de staat; het vermogen dat zijn enige vermogen is; het vermogen waaruit een groter deel van de krachten en de macht van de staat bestaat? Betekent het niet feitelijk zoveel, als wanneer deze rijke aan de macht van de staat iets onttrokken, en daarmee de macht van een andere staat vermeerderd zou hebben? Hij heeft de rijkdom van de staat verminderd. Hij heeft hem onder zijn handen slecht bestuurd. Hij heeft het goed dat zijn heer hem heeft toevertrouwd, verdorven en te gronde gericht. Niet alleen heeft hij voor zichzelf zijn vermogen verbruikt, want hij heeft ook het vermogen van de staat verbruikt. Niet alleen zijn erfgenamen zullen daaronder lijden en zullen het vermogen dat hij verbruikt heeft, mislopen. Ook alle burgers van de staat en al hun erfgenamen lopen het mis en hebben in hun bedrijf minder te verwerven, aangezien het vermogen van de maatschappij, waarvan zij allen moeten verwerven, minder geworden en in een andere maatschappij gekomen is.

Thans lost dus de vraag welke staten bij de luxe gevaar lopen, zichzelf op, namelijk die, welke deze niet uit een overvloedige inname van de opbrengsten van hun grond boven hetgeen wat voor de verzorging van de burgers nodig is, kunnen financieren, doch die om luxe te voeren hun bijenvoorraad verbruiken; een vermogen dat niet van een overvloedige inname, doch van de staatseconomie stamt, namelijk van datgene wat hij aan de nodige uitgave ter verzorging van de burgers bespaard heeft; van datgene wat niet een overvloed aan inkomen, doch slechts een nodige handvat ter voortzetting en ondersteuning van de

economie is. Een land dat slechts de nooddruft voor het dagelijkse leven voortbrengt, zou zonder deze bij de verzorging van burgers bespaarde rijkdom in het geheel geen rijkdom hebben. Wanneer nu zulk een land zijn enige rijkdom aan de luxe overlevert, moet het arm worden. Zijn ganse bijenvoorraad die het zich sinds vele jaren gespaard heeft, kan in weinig jaren te gronde gaan. Het heeft uiteindelijk niets meer dan datgene, wat het alle jaren van het zweet van de industriële stand heeft afgemergeld. Ook dit is uiteindelijk niet meer toereikend voor de overvloed die men boven 's lands krachten wil financieren. Het land dat slechts de nooddruft voortbrengt, kan de overvloed die men verbruikt, met zijn opbrengsten nimmer volhouden. Alles wat de staat aan zijn nooddruft bespaard heeft, gaat verloren. Tot slot zal ook dat niet meer toereikend zijn. Dan maakt de staat bij zijn verderfelijke handel bij de buitenlanders, waar hij alles aan heeft opgehangen, schulden. Tot slot valt het openbare krediet. Alle zenuwen van zijn innerlijke handel worden star en onbeweeglijk, en de staat, die zo slecht heeft huisgehouden, verderft.

Dit verderf dreigt in gelijke mate ook een staat die met een te klein overschot aan landsproducten - die voor hem datgene boven dat wat hij voor de verzorging van zijn burgers en zijn bijenvoorraad nodig heeft, produceert - een te grote luxe wil financieren. Een dergelijke staat zal weliswaar niet zo snel als een andere verderven. Alleen is zijn verderf hem toch nog altijd gewis. En niets anders dan de vermeerdering van zijn landsproducten kan hem daarvan redden; want niets anders dan de voor de overvloedige uitgaven voor het verzorgen van de burgers aangemeten overvloedige opbrengst van het land, kan een staat in staat stellen om bij de luxe die hij bedrijft, toch steeds een goede en voor zijn krachten en rijkdom niet nadelige huishouding te voeren.

§ IV.

Hoe ver iedere staat de luxe moet inperken.

Wanneer een staat dus ziet dat de opbrengst van zijn land voor de luxe die zijn burgers voeren, niet aangemeten is; dat zij hem ten aanzien van zijn bijenvoorraad en zijn huishouden op kosten jagen, die hij - al is die daarna nog zo goed ingericht - toch niet kan bestrijden: wanneer de staat ziet, dat hij dientengevolge te gronde moet gaan, zal hij feitelijk alle mogelijke verordeningen laten uitgaan om de luxe van zijn rijken (tot wie ik allen reken die voor buitenlandse waren iets kunnen verbruiken) in te perken. Alleen, ik heb reeds uitgelegd hoe moeilijk het is om de eenmaal ingeslopen luxe uit een staat te verdrijven. Gesteld dus, dat een staat bij zijn burgers niets kan uitrichten, waarvan een groot deel, namelijk de ganse handelsstand, zich er altijd het hevigst tegen zal verzetten, dan kan de staat toch, wanneer hij het vermogen van zijn particulieren niet kan behouden, en dit ganse deel van zijn huishouding aan de luxe moet opofferen, op zijn minst nog twee andere delen behouden, die uitsluitend onder de staatsmacht vallen en die hij zogezegd zelf met de handen kan vasthouden en met eigen hand kan verdedigen, zodat ze hem niet zoals het vermogen der particulieren aan de luxe worden onttrokken. Verkrijgt de staat deze twee delen, dan verkrijgt hij toch op zijn minst iets van deze bijenvoorraad en blijft toch altijd nog ten delen bij zijn krachten en rijkdom.

De eerste van deze twee aspecten zijn de lands- en kamer-uitgaven[9], die een vermogen van de staat zijn, dat voor het bestrijden van de onkosten die op de regering en bescherming van de staat rusten, bestemd is. Van dit vermogen gaat het meeste naar bezoldigingen van de dienaar van het algemene nut. Wat daaraan bespaard wordt, is daarna wederom een rijkdom van de staat, die zijn macht en krachten vermeerdert. Vooropgesteld dat de staat met betrekking tot het aantal van zijn

[9] "Landes- und Kammergefähle".

personeel reeds zo ver in orde is als maar mogelijk is. Dan kan hij daarna veel of minder aan zijn lands- en kameruitgaven besparen, al naar gelang zijn personeel voor zijn onderhoud veel of minder bezoldiging nodig heeft, en voor weinig bezoldiging het nodige kan doen waarvoor veel nodig is. Het komt er dus op aan, wat de dienaar van de staat voor zijn diensten vordert en wat de staat hem moet geven, opdat hij hem goed dient en tevreden kan zijn.

Aan deze twee aspecten, namelijk dat de dienaar goed dient en met zijn beloning tevreden is, ligt het ganse algemene nut van de staat. De staat moet daar dus zeer goed op letten. De vraag is hier nu echter, of de staat derhalve grote bezoldigingen moet geven.

Wij weten, dat de Romeinen voor het juichen van het volk in de triomf, en de Grieken voor het ophangen van hun beeltenissen in de openbare gangen, veel deden. Bij deze volkeren was de eer alles waarvoor zij werkten, en wij weten hoe zij werkten en hoever zij gekomen zijn.

In een staat waarin men meer om de eer dan om het geld doet, is de eer het tweede deel van het vermogen van beide waarover ik hiervoor sprak, aangezien dan de eer aan datgene wat van lands- en kameruitgaven naar de bezoldigingen gaat, veel bespaart.

Hoe kan echter de eer een burger stimuleren om iets voor het algemene nut te doen, wanneer hij daarbij moet verhongeren? Wij zijn op de wereld om te leven. De aandrang voor ons eigen welzijn is steeds de sterkste. Zo sterk, dat hij zelfs het nut van het vaderland onder zich drukt. Er is niets gemakkelijkers en niets natuurlijkers, dan dat de eerlijkste burger en de eerste patriot de verrader van zijn vaderland wordt, wanneer de honger hem daartoe drijft. Tot de honger behoort al datgene wat de mens aan zijn behoeften ontbreekt.

Een van de behoeften van de dienaar van een staat is het aanzien en de algemene autoriteit. Daarop heeft hij een aanspraak die men voor hem met geen enkele bezoldiging en

met al het geld niet kan vervangen. Hij moet aanzien hebben. Wanneer echter al het aanzien in een staat slechts van de luxe afhangt? Wanneer er daarbuiten niets is wat eer en rechtschapenheid heet? Wanneer er zonder deze slechts verachting is? Heeft een dienaar van de staat derhalve niet een redelijke uitspraak om de luxe te voeren, en heeft hij vervolgens niet het grootste recht om van de staat slechts immer geld en grote bezoldigingen te vorderen? Of het zichzelf toe te voegen? Hij heeft het nodig, en wat kan hij anders doen dan zien, hoe hij het verkrijgt? Hij heeft toch al geen aanzien, niets van al datgene wat bij zijn ambt net zo nodig als brood is.

Wat valt daaruit te concluderen? Dat de luxe alle eer en al het aanzien in een staat is. Dat iedereen die in staat is om de opsmuk van de luxe te financieren, ook eer en aanzien heeft, zonder dat hij het nodig heeft om degene te zijn die de eer past. Dat hij, die de luxe niet kan financieren, geen eer en geen aanzien heeft, al verdient hij het nadien nog honderdmaal. Dat dus in een dergelijke staat geheel geen eer, doch slechts luxe is. Dat de luxe de staat van het vermogen dat hij heeft, wanneer men hem om de eer dient, geroofd heeft, en dat derhalve onze staten om een ontzettende som gelds meer voor het nut van de staat moeten betalen, dan de Romeinen en Grieken daarvoor betaalden. Dat het per slot van rekening, zolang een staat vanwege het benodigde aanzien van zijn bedienden door grote bezoldigingen hun luxe moet afkopen, onmogelijk is dat hij iets aan zijn lands- en kameruitgaven bespaart. Dat hij de luxe die alle eer en alle verdienste onder zich drukt, en ook het vermogen dat hij zich aan deze uitgaven kon besparen, wegneemt.

Wat moet hier gedaan worden? Er valt niets te doen, zolang de boer in ieder fraai gewaad verdienste en grootte, genade en uitmuntendheid vereert. Zolang slechts de luxe alles is en zolang eer en rechtschapenheid gans naakt, zoals ze zijn, niet gezien kunnen worden.

Waarom zou dat niet mogelijk zijn? Is niet een officier in zijn slechtste uniform nog steeds de officier? Is niet een adellijke die de ridderster draagt, in het slechtste gewaad onder de ganse overige adel nog de ridder? En is onder de adel een adellijke zonder ster met alle koetsen en paarden, met alle lakeien en equipage wel degene die de ridder is? Dat zijn zonderlinge dingen, die zich echter net zo goed op het geheel laten toepassen als ze hier ten dele zijn aangewend.

Men stelle slechts het aanzien in, dat bij het ambt hoort. Men stelle het zo in, dat het aan het ambt hangt en dat niemand het het ambt meer kan aanvechten. Men hoeft de luxe niet op te heffen. Iedereen die hem vermag, kan hem voeren. Men neme hem echter zijn aanzien, zijn bedrog en zijn lege schijn af. Men scheure hem van de hoogte van de behoefte in het maatschappelijke leven af. Men verlage hem in zijn waarde, tot aan datgene wat hij zuiver aan aangenaamheid en vleierij aan zich heeft. Nogmaals, men stelle het aanzien in, dat slechts aan het ambt hangt.

Dan moet feitelijk de dienaar bij het ambt en bij al het aanzien daarvan nog steeds te eten hebben. Hij moet zelfs overeenkomstig zijn stand leven. Hij heeft daartoe echter nimmer meer nodig dan een officier. Hij kan tenminste eerder bij een bezoldiging bestaan.

Aanhangsel over de oorsprong en het verval van de Assyrische monarchie.

God is de Schepper der mensen en alle dieren. Hij wilde al datgene wat leeft, en schiep derhalve een ganse hoeveelheid aan overvloed en rijkdom. Dat wat de vogel in de lucht en al Zijn overige schepselen nodig hebben, is weinig, en datgene wat Hij schiep, is een ganse volheid en menigvuldigheid der dingen. Alle dieren nemen ook met weinig genoegen. Alleen de mens is nimmer verzadigd. Hij heeft wensen, en de ganse wereld is niet meer toereikend om aan zijn wens genoegen te doen.

Reeds de allereerste mensen waren met datgene wat de Schepper hun gaf, niet tevreden. Zij trachtten hun noodlot beter te maken. De naaktgeborene bekleedde zich met een dierenhuid. Nog niet tevreden dat hij reeds werkelijk meer dan andere dieren had, wilde hij ook nimmer in het hol waarin de natuur hem noodde, slapen, en bouwde zich een hut. Genoeg gewaagd, om begeerte een onherroepelijk recht op alle harten der mensen in te ruimen. De mens leerde daardoor het mijn en dijn kennen. Hij voelde het genoegen wat veel hebben, betekent, en nu waren er voor zijn verlangen reeds geen grenzen meer. Degene die voor het eerst een dier zijn huid uittrok, was reeds een veroveraar. Waarom zijn wij er dus verbaasd over dat hij navolgers had, die in hun veroveringen tot op de goederen en vrijheid van hun medemensen gingen; dat uit mensen heren van ganse families werden, en uit heren ten slotte koningen en monarchen?

Assur was een navolger van Nimrod en een onbeperkt heer van vele opperhoofden van kleine families, die samen een zo tamelijke staat uitmaakten. Onderdrukking van de zijde van de gezinshoofden zou uit mensen slaven maken; en verovering, een verdere graad van onderdrukking, zou uit deze opperhoofden of patriarchen (zoals men ze ook wel noemt) onderdanen maken. Zo ontstond datgene wat Assur van zijn voor-

vaderen erfde als een werk dat zij voor hem hadden nagelaten[10] om het verder voort te zetten. Geluk bij het veroveren was ooit al het bekende geluk. Assur en zijn opvolgers genoten dus het goede dat zij hadden, en trachten te veroveren, aangezien zij nergens anders genoegen en eer wisten te vinden. Zelfs een vrouw die aan de regering kwam, ondernam het om te veroveren en vond het tot volkomenheid van haar geluk noodzakelijk, in eigen persoon het veld in te trekken. Semiramis ging naar Indië, waar onoverbrugbare gebergten indertijd aan alle macht grenzen stelden.

Zo groeide Assyrië tot het grote staatslichaam, voor de macht waarvan thans de ganse wereld sidderde. Men bemerkt bij het opkomen van iedere monarchie, dat deze door een grote ijver en veel aandrift, tot veroveren en oorlog komt. Staten gebruiken in deze beschouwing de wereld net zoals een kudde zijn weide gebruikt. Deze is in de aanvang vlijtig, komt overal naartoe waar voer is en vreet zo ijverig door, alsof ze nooit voldaan worden en de ganse weide in één keer willen opvreten. Uiteindelijk worden ze vet en dik. Dan bewegen hun ledematen langzaam, hun gehemelte vindt minder smaak en hapt nimmer zo begerig naar het voer. Ze liggen meer wanneer ze vreten, en verwachten de slachter die hen slacht en verteert. Assyrië verrijkte zich geweldig door de tochten van Semiramis naar India. Babylon proefde de Indische specerijen en onderkende behoeften waarzonder zelfs alle schatten en alle overvloed nimmer aangenaam waren. Het miskende het genoegen van een in veldslagen bevochten eer en zag in, dat men zonder afmatting door de oorlog aanzien en alles heeft, wanneer men slechts datgene heeft wat verdere wensen, zoals enkel de wens naar oorlog en het algemene nut, verzadigt. De ijver voor het algemene nut nam nu af, terwijl andere stimulansen en andere genoegens de harten der burgers bonden en hun aan een andere kant eer en aanzien en alles wat zij zich konden wensen, presenteerden. De groten van het rijk wendden thans een deel

[10] "unterlassen", in meerdere betekenissen.

van de overvloed van de slaven aan voor het bouwen van prachtige paleizen, en voor een overdreven pracht der bediening en het comfort, in plaats dat zij die naar andere landen stuurden en ter verovering en de cultuur van nieuwe goederen aanwendden. Semiramis zelf was, toen zij zoveel had veroverd en de macht van de staat zo geweldig vermeerderd had, daarmee nog niet tevreden en nog niet gans vergenoegd. Zij had nog lucht voor het initiëren van grote gebouwen, waaraan de wereld daarna nog al hetgeen pracht, verspilling[11] en overvloed heet, zou moeten bewonderen. Van de groten verbreidde zich de verwekelijking door het ganse rijk en kwam snel en ongemerkt - als iets waardoor iedereen zich gaarne laat stimuleren - op alle standen en onderdanen. En zo werd het ganse volk verwekelijkt. Samherib en Nebukadnezar maakten weliswaar deels in eigen persoon, deels door hun veldheren nog grote veroveringen in Syrië en Egypte. Zij streden met volkeren die echter net zo verwekelijkt als zij, en ten dele nog veel zwakker en onmachtiger waren. De hoofdschrede naar het verderf was desalniettemin reeds gezet. De Assyriërs hadden de schatten die zij veroverd hadden zo lief, dat zij daarover hun krijgswezen, waaraan zij dit alles te danken hadden, verwaarloosden. De fout was niet, dat men had toegelaten om de schatten aan te wenden en prachtig en aangenaam te leven. Het was slechts de fout, dat alleen pracht en opsmuk volledig golden, zodat de rijke, die de veroverde schatten verbruikte, daarvan net zoveel aanzien en eer had als de dappere krijger die ze verwierf, zodat zelfs de krijger niets meer voor opname van het rijk kon ondernemen zonder dat hij zich vooraf door pracht en verspilling beroemd had gemaakt, en dat men ten slotte nimmer rechtschapen en beroemd kon zijn zonder ook rijk te zijn. Zo verging de dapperheid in Assyrië geheel en al, aangezien ze zoveel van haar schittering en glans verloor, dat ze uit de achterste hoek nimmer kon oplichten. De staat moest te gronde gaan, aangezien datgene wat hem bevordert, niet meer opging.

[11] "Verschwendung".

De navolgende koningen hebben om zich heen niets meer dan pracht, verkwisting en luister. Zozeer als hun voorvaderen zich dus de oorlog en de verovering aangelegen lieten zijn, aangezien daarin alles bestond wat stimulerend scheen; zozeer hadden nu ook dezen een wellustig leven lief, aangezien daarin alles bestond wat zij van het aangename en stimulerende kenden. Wij weten, dat de laatste Assyrische koningen zich in hun paleizen opsloten, met hun vrouwen gans alleen leefden en het regeren van hun weidse monarchie gans verwaarloosden. Men spande zich niet alleen niet meer in om iets te veroveren; men was zelfs te lui om het veroverde te behouden. Aangezien de koningen zich weinig om het rijk bekommerden, bekommerden de stadhouders zich er nog minder om. Er was zo weinig zorg voor het algemeen welzijn en voor het behouden van de staat, dat Perzië en andere vergelegen provincies niet anders dan nimmer te gehoorzamen durfden om nimmer onderdanen te zijn. Cyrus, een geweldige veroveraar, werd dus met weinig moeite meester, zonder dat het hem vrijwel meer kostte dan te verlangen en te tonen dat hij wilde heersen.